

משוואות יסודי משפט – הדגמה משפטית

משוואה / זיהוי

כאשר במשפט יש זהות בין הנתון (התנ"ה) לבין החידוש (התנ"ה) מתקיים ביניהם יחס של זהות $X=Y$. במקרה כזה החלק הראשון של המשפט ייחשב הנושא, ואילו החלק השני ייחשב הנשוא. מבנה כזה של משוואה מאפשר להחליף את המקום של הנושא והנשוא מבלי לשנות את משמעות המשפט, לדוגמה:

הלווייתן הכחול (הוא) היונק הגדול ביותר בעולם. נושא נשוא
אם כן הפוך:

היונק הגדול ביותר בעולם (הוא) הלווייתן הכחול. נושא נשוא

הפוך נוסף:

הילדים האלה תלמידים מצטיינים. נושא נשוא
הילדים האלה = תלמידים מצטיינים;

כל העולם במה. נושא נשוא
כל העולם = במה;

אנחנו שחקנים. נושא נשוא
אנחנו = שחקנים;

משה (הוא) פרדסן. נושא נשוא
משה (הוא) פרדסן = פרדסן (זיהוי);

דנה (משמשת כ) יועצת מומחית בחברה. נושא נשוא
דנה (משמשת כ) יועצת מומחית בחברה = דנה היא יועצת מומחית בחברה (זיהוי);

מבנה כזה של משוואה או זיהוי מאפשר להוסיף מידע ופירוט על העניין הנתון (התנ"ה), ולכן הוא מתאים במיוחד לשמש במבנה של הגדרה. למשל,

מסקנה (היא) מחשבה חדשה בעקבות בחינה ביקורתית של מצב העניינים. נושא נשוא
מסקנה היא המושג (הנתון), ואילו החלק השני של המשפט הוא ההגדרה (החידוש).

תואר

כאשר החידוש (הרמה) הוא שם תואר המתאר את שם העצם הנתון (התמה) במשפט, שם התואר יהיה הנשוא, ואילו הנתון יהיה הנושא.

הזקנים נשא נשוא חכמים. שם התואר מתייחס לתכונה או למאפיין של שם העצם.

הרצפה נשא נשוא יבשה. שם התואר מתייחס למצב (זמני או קבוע) של שם העצם.

הילדים נשא נשוא (אינם) מרוצים. שם התואר מתייחס למצב הרגשי של שם העצם.

הפסל של בודהה נשא נשוא שוכב. שם התואר מתייחס לתנוחה שבה נמצא שם העצם.

במשפטים שבהם החידוש הוא שם תואר, הנושא מיודע והנשוא אינו מיודע (אין התאם יידוע).

משפט שנשואו שם תואר (* אין התאם יידוע)	צירוף שם עצם ותוארו (יש התאם יידוע)
<p><i>kieJ</i> <i>keiJ</i> הרצפה יבשה. (* אין התאם = משפט)</p>	<p>הרצפה <u>יבשה</u> (התאם)</p>
<p><i>kieJ</i> <i>keiJ</i> בעיותינו מסובכות. (* אין התאם = משפט)</p>	<p>בעיותינו <u>המסובכות</u> (התאם)</p>
<p><i>kieJ</i> <i>keiJ</i> משה רעב. (* אין התאם = משפט)</p>	<p>הילד <u>הרעב</u> (התאם)</p>
<p><i>keiJ</i> <i>kieJ</i> חרוצים <u>אנחנו</u>. (* אין התאם = משפט)</p>	<p>תלמידים <u>חרוצים</u> (התאם)</p>
<p><i>keiJ</i> <i>kieJ</i> יפים <u>היללות בכנען</u>. (* אין התאם = משפט)</p>	<p><u>היללות היפים</u> (התאם)</p>
<p><i>kieJ</i> <i>keiJ</i> זה משוכלל. (* אין התאם = משפט)</p>	<p>מחשב <u>משוכלל</u> (התאם)</p>

הפסל של בודהה השוכב

דרכי היידוע:

הרצפה – היידוע במילה הוא באמצעות ה"א היידוע.
בעיותינו – כינוי שייכות (חבור או פרוד) מיידע את שם העצם.
משה – שם עצם פרטי מיודע מעצמו.

אנחנו (אני, אתה וכו') – כינויי הגוף תמיד מיודעים.
זה (הזה, זאת, הזאת, אלה וכו') – כינויי הרמז תמיד מיודעים.

עוד על דרכי היידוע בעברית ניתן לקרוא בקישור הזה –
[שש דרכי היידוע בעברית.](#)

מקום

כאשר החידוש (הרמה) קובע את הימצאותו של הנתון (התמה) במקום מסוים, המקום (על פי רוב, צירוף יחס) יהיה הנשוא, והדבר הנמצא במקום – הנושא.

נושא נשוא
אלון בתיאטרון. אֶלּוֹן נִמְצָא בְּתִיאָטְרוֹן.

נושא נשוא
דניאל בגוב האריות. גּוֹב הָאֲרִיּוֹת הוּא הַמְּקוֹם שֶׁבּו נִמְצָא דָּנִיֵּאל.

נושא נשוא
הציפור על ראש הברוש. קֶצֶה הַבְּרוּשׁ הוּא הַמְּקוֹם שֶׁעָלִיו עוֹמֵד הַצִּיפּוֹר.

נו' נש'
הם (היו) שם. הֵם נִמְצְאוּ שֵׁם (וְלֹא כֶּאֱן).

נו' נש' נושא נו'
סבתא, איפה את? נִיתֵן לְהַמִּיר אֶת מִילַת הַשְּׂאֵלָה בְּתִשּׁוּבָה, לְמִשַׁל: אֲנִי כֶּאֱן.

קיום

כאשר החידוש (הרמה) קובע את קיומו של משהו בעולם (יש) או את איקיומו של משהו בעולם (אין) תפקידו התחבירי יהיה נשוא. מי או מה שיש או שאין יהיה הנושא של המשפט (התמה).

נש' נושא
אין אלוהים. אֵין אֱלֹהִים. אֶתֵּאִסְטִים אֵינִם מֵאֲמִינִים שְׂאֵלוֹהִים קִיִּים בְּעוֹלָם.

נש' נושא
יש שביתה? הַתִּשּׁוּבָה לְשְׂאֵלָה "מָה יֵשׁ?" או "מָה אֵין?" הִיא נוֹשֵׂא הַמִּשְׁפָּט.

נש' נושא
יש חלב במקרר. אֶפְשֶׁר לְהַכִּין קֶפֶה (מִסְקָנָה הַנוֹבַעַת מִקִּיּוֹמוֹ שֶׁל הַדְּבַר).

נש' נושא
בחלל החיצון אין אוויר. כְּדֵי לְנִשּׁוֹם בְּחִלָּל לּוֹבְשִׁים הָאֶסְטְרוֹנָאוֹטִים חֲלִיפַת חֲלָל.

נש' נושא
פתרון הגיוני לבעיה דווקא יש. לְפַעֲמִים סֹדֵר הַמִּילִים הוּא שׁוֹנָה (לְצוּרֵךְ הַדְּגָשָׁה).

נושא נושא
הייתה תקופה קשה. קִיּוֹם בְּעֵבֶר (בְּמִשְׁפָּט זֶה הַפּוֹעֵל "הִיִּיתָה" מַחְלִיף אֶת "יֵשׁ" בַּהוּוָה).

נושא נושא
יהיה שרב היום. קִיּוֹם בְּעֵתִיד (בְּמִשְׁפָּט זֶה הַפּוֹעֵל "יִהְיֶה" מַחְלִיף אֶת "יֵשׁ" בַּהוּוָה).

נש' נושא
אין אפשרות לשחזר קולות מן העבר. בְּעֵבֶר לֹא הֵינּוּ אֲמֻצְעֵי הַקְּלִטָּה.

קיום בבעלות

משפטי קיום בבעלות הם משפטים שבהם הדבר הקיים (ה"יש") שייך (או שאינו שייך) למישהו או למשהו, למשל:

נשא
לדן יש אופני הרים.

נשא
לרונית יש תחביב חדש.

נשא
אין לי כסף.

נשא
יהיה לי כסף.

נשא
ללורד בלפור היה יחס אוהד כלפי המפעל הציוני.

נשא
לחדר הזה אין חלונות.

במשפטים אלה של קיום בבעלות הניתוח התחבירי במישור הדקדוקי אינו מתיישב עם התחושה האינטואיטיבית של הדוברים כי נושא המשפט הוא מי ששייך לו הדבר. למשל, במשפט "לדן יש אופני הרים" התחושה שלנו היא שנושא המשפט הוא דן, אך מכיוון שעל פי הכלל הדקדוקי הקובע כי לפני נושא לא תבוא מילת יחס, צירופי היחס "לדן", "לרונית", "לי", "ללורד בלפור" או "לחדר" אינם יכולים לשמש בתפקיד תחבירי של נושא המשפט.*

על פי התחביר במישור הדקדוקי (התחביר הנלמד בבית הספר) הנושא במשפטים אלה עונה על השאלה "מה יש?" או "מה אין?". הניתוח התחבירי של משפטים אלה הוא אפוא:

נשא נש'
לדן יש אופני הרים. ☞ מה יש לדן? – אופני הרים (=נושא).

נשא נש'
לרונית יש תחביב חדש. ☞ מה יש לרונית? – תחביב חדש (=נושא).

נשא נשא
אין לי כסף. ☞ מה אין לי? – כסף (=נושא).

נשא נשא
יהיה לי כסף. ☞ מה יהיה לי? – כסף (=נושא). כאן הפועל "יהיה" מביע קיום בעתיד.

נשא נשא
ללורד בלפור היה יחס אוהד כלפי המפעל הציוני. ☞ הפועל "היה" מביע קיום בעבר.

נשא נשא
לחדר הזה אין חלונות. ☞ מה אין לחדר הזה? – חלונות (=נושא).

* התפקיד התחבירי של צירופי היחס האלה (לדן, לרונית, לי, ...) הוא מושא.

כתב, ערך והגיק: אריאל חסון, תיכון הגימנסיה הריאלית, ראשון לציון

בעברית המקראית ובשפה גבוהה רוֹנַח השימוש בלמ"ד ללא המילה "יש" כדי לסמן שייכות או קניין. ללמ"ד הזאת קוראים **למ"ד הקניין**.

מזמור לדוד. ☞ הכוונה היא שדוד הוא בעל המזמור, הוא זה שכתב אותו. מזמור מאת דוד.

"כטוב בעיניכם" לשייקספיר. ☞ שייקספיר כתב אותו, זהו מחזה מאת שייקספיר.

לכובע שלי שלוש פינות. ☞ בכובע אפשר למצוא שלוש פינות השייכות לו.

לזמרת שושנה דמארי זכויות רבות בפיתוח הזמר העברי. ☞ לשושנה יש זכויות רבות.

למושית השבע, המוכרת בשם "פרת משה רבנו", שבע נקודות על הגב. ☞ לחיפושית יש שבע נקודות על גבה.

גם במשפטים אלה שבהם למ"ד הקניין מופיעה ללא המילה יש, הניתוח התחבירי אינו תואם את התחושה שלנו כי נושא המשפט הוא הבעלים של הדבר. אף על פי כן, חלק המשפט המתחיל בלמ"ד הקניין אינו יכול להיחשב לנושא המשפט, משום שעל פי הכלל הדקדוקי, לפני נושא לא תבוא מילת יחס (למ"ד נחשבת למילת יחס). לזיהוי נושא המשפט נשאל: "מה שייך ל..?". החלק שעונה על שאלה זו יהיה נושא המשפט, ואילו החלק המתחיל בלמ"ד הקניין יהיה נושא המשפט. להלן ניתוח המשפטים שבראש העמוד:

נושא נושא
מזמור לדוד. ☞ מה שייך לדוד? – המזמור (=נושא).

נושא נושא
"כטוב בעיניכם" לשייקספיר. ☞ מה שייך לשייקספיר? – "כטוב בעיניכם" (=נושא).

נושא נושא
לכובע שלי שלוש פינות. ☞ מה שייך לכובע? – שלוש פינות (= נושא).

נושא נושא
לזמרת שושנה דמארי זכויות רבות בפיתוח הזמר העברי.

☞ מה שייך לשושנה דמארי? – הזכויות הרבות בפיתוח הזמר העברי (=נושא).

נושא נושא
למושית השבע, המוכרת בשם "פרת משה רבנו", שבע נקודות על הגב.

☞ מה שייך לחיפושית? – שבע הנקודות שעל הגב (=נושא).

מושית השבע